

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 1182
van **STIJN BEX**
datum: 12 mei 2021

aan **LYDIA PEETERS**
VLAAMS MINISTER VAN MOBILITEIT EN OPENBARE WERKEN

Departement Mobiliteit en Openbare Werken (DMOW) - Duurzaamheidsstrategie bij openbare werken

De Vlaamse overheid investeert bijzonder veel in tal van openbare werken. Afbraak, hergebruik, transport, materialengebruik, inzet van machines en tal van andere aspecten dragen stuk voor stuk bij aan de globale duurzaamheidsimpact van die werken.

De Vlaamse overheid schrijft zich in in tal van duurzaamheidsdoelstellingen.

1. Heeft DMOW en zijn verschillende entiteiten een (al dan niet overkoepelende) strategie rond duurzaamheid? Wat is die strategie?
2. Hoeveel ambtenaren of diensten volgen dit specifiek op? Wordt er voorzien in specifieke opleidingen?
3. Hoe weegt deze strategie door in planningsprocessen?
4. Hoe weegt deze strategie door in aanbestedingsprocedures?
5. Hoe weegt deze strategie door in werfopvolging?
6. Hoe weegt deze strategie door in onderhoud?
7. In welke mate is deze strategie gebaseerd op internationale best practices?
8. In welke mate worden de effecten van deze strategie gemeten en gecommuniceerd?
9. In welke mate worden de Vlaamse ervaringen gedeeld met de lokale besturen en worden deze aangespoord om zich mee in te schrijven in een globale duurzaamheidsstrategie?

ANTWOORD

op vraag nr. 1182 van 12 mei 2021

van **STIJN BEX**

1. Op het niveau van beleidsdomein bestaat er een kenniscel 'Klimaat'. Binnen deze kenniscel wordt jaarlijks een werkplan opgemaakt dat de operationele doelen en acties van de Kenniscel voor het komende jaar beschrijft. Een van de actiepunten is de opmaak van een 'klimaatplan MOW' waaraan op dit moment gewerkt wordt (rapport wordt verwacht in september 2021).

Het Klimaatplan MOW 2030 - met doorkijk naar 2050 - geldt als strategisch en operationeel beleidsdocument en zal een richtinggevend kader aanreiken voor de uitwerking ervan over de verschillende bevoegdheden en werkgebieden van het Beleidsdomein heen. Bijzondere aandacht zal uitgaan naar toekomstgerichte en innovatief gerichte initiatieven, met voorkeur voor betrokkenheid van meerdere partijen van zowel binnen als buiten het Beleidsdomein. De Jaaractieplannen, die door de Kenniscel Klimaat jaarlijks worden opgemaakt en die uitvoering geven aan het Klimaatplan. Het Klimaatplan zal jaarlijks geëvalueerd worden door de Kenniscel Klimaat en geactualiseerd waar nodig. Het Klimaatplan (en de mogelijke jaarlijkse actualisering ervan) en de Jaaractieplannen zullen elkaar bijgevolg wederzijds voeden.

Begin januari 2020 werd binnen het Departement Mobiliteit Openbare Werken een werkgroep opgericht onder leiding van het Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust. Deze werkgroep beoogt het uitwerken en het realiseren van duurzame overheidsopdrachten. Er werd een voorstel van verder traject uitgewerkt dat binnenkort zal worden voorgelegd aan het Managementcomité van MOW.

MOW volgt de strategie uit het Vlaams Plan Overheidsopdrachten:

In het aankoopbeleid kiezen we resoluut voor oplossingen die de minste impact hebben op het milieu gedurende de volledige levenscyclus en bovendien sociaal en ethisch verantwoord zijn. We zetten sterk in op pilootprojecten, goede praktijken en het naar de markt communiceren van onze behoeften die significante duurzaamheidswinsten genereren, indien zij op een innovatief-duurzame wijze worden ingevuld. We maken werk van effectieve controles op mensenrechtenschendingen bij de uitvoering van opdrachten in een aantal gevoelige sectoren en het tegengaan van sociale dumping. We zorgen ervoor dat via weloverwogen keuzes, concrete stappen richting circulaire economie worden genomen, zodat producten aan het einde van de gebruiksfase worden hergebruikt of opnieuw in de kringloop terechtkomen.

De verschillende entiteiten van het beleidsdomein MOW willen de klimaatuitdagingen concreet, ambitieus en toonaangevend aanpakken. We bevinden ons immers in een unieke positie: we ondergaan de effecten van klimaatverandering maar we kunnen er eveneens sterk op inspelen door onze toegepaste wetenschappelijke en operationele expertise. Daarbij is samenwerken over de entiteitsgrenzen heen, cruciaal. Vanuit onze gemeenschappelijke logica bundelen we in de Kenniscel Klimaat MOW alle kennis en inzichten rond klimaatverandering en delen we die kennis onderling om de effecten van klimaatverandering en de impact er van op ons ambtsgebied te monitoren, te analyseren, te evalueren en te voorspellen. Van daaruit nemen we concrete acties

en maatregelen, op entiteitsniveau of door het realiseren van gemeenschappelijke projecten. De Kenniscel evalueert en monitort eveneens de impact van onze genomen maatregelen en wordt op die manier hét kruispunt van informatie voor alle klimaatgerelateerde materies in het beleidsdomein. Het beleidsdomein MOW heeft de kracht, de wil en de kennis om minimaal de klimaatdoelstellingen van de Vlaamse Overheid mee te realiseren. Maar we zullen verder gaan in onze ambities zodat we vanuit die rol ook anderen, zoals andere Vlaamse departementen, organisaties en zelfs het brede publiek – inspireren. Onze verregaande ambities zullen blijken uit de aard en grootte van onze acties maar eveneens door de innovatieve technologieën die we inzetten. Dit alles om op termijn klimaatneutraal te kunnen werken. Vanuit onze maatschappelijke verantwoordelijkheid willen we de zichtbaarheid en het draagvlak voor ons klimaatbeleid bij het grote publiek verhogen. Dat doen we door over onze acties, genomen maatregelen en voorbeeldcases open en transparant te communiceren naar én de stakeholders én het brede publiek.

Het Vlaams Decreet Duurzame Ontwikkeling vormt het kader voor het beleid duurzame ontwikkeling. Daarnaast werden in het Regeerakkoord 2019-2024 volgende zaken m.b.t. duurzaamheid opgenomen:

- de VO maakt maximaal gebruik van haar koopkracht om innovatie en duurzaamheid te stimuleren;
- stimuleren van duurzaam mobiliteitsgedrag;
- de volledige levenscyclus van materialen en goederen in ogenschouw te nemen;
- Inzetten op innovatie en duurzaamheid binnenvaart.

Daarnaast werd, om de Belgische bouwsector te ondersteunen bij het objectiveren en verminderen van de milieu-impact van gebouwen, in samenwerking met de andere gewesten, de tool TOTEM [Tool to Optimise the Total Environmental impact of Materials] ontwikkeld. Onderzocht wordt of de TOTEM tool kan uitgebreid worden naar alle infrastructuurwerken.

Bovenstaande duurzaamheidsprincipes worden ingezet bij de realisatie van infrastructuurprojecten.

Binnen het duurzaamheidsaspect wordt het element Klimaat opgenomen door de Kenniscel Klimaat, getrokken door het agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust (MDK) binnen het beleidsdomein MOW. Naast het verzamelen en verdelen van alle informatie en initiatieven rond klimaat bestaat de taak erin om binnen het beleidsdomein de nodige initiatieven op te zetten om klimaat en duurzaamheid op de kaart te zetten.

Zo wordt een methodologie opgezet om de evaluatie van klimaatimpact bij projecten te kwantificeren en in rekening te brengen in conceptfase en bij de beoordeling van offertes. Hiernaast wordt ook het duurzaam aankoopbeleid onder de loep genomen.

Binnen de werkgroep duurzaam aanbesteden wordt, naast het gebruik van de CO2-prestatieladder, een meer verfijnde benadering via vb. Dubocalc onderzocht.

Binnen MDK worden ook volgende principes toegepast:

- Duurzaam gebruik afbraakmaterialen:

Waar mogelijk wordt afbraakmateriaal hergebruikt in nieuwe projecten in het kader van circulair denken.

Voor het strandhoofdenveld in Wenduine wordt het afbraakmateriaal van de

oude strandhoofden gebruikt als kernmateriaal voor de nieuwe grote strandhoofden. Binnen het project strekdam Blankenberge wordt het hergebruik van het af te breken betonnen staketsel onderzocht.

- Duurzaam gebruik primaire grondstoffen:

Voor de strand- en vooroeversuppleties is zand noodzakelijk. Hiervoor wordt, rekening houdend met de gelimiteerde zandvoorraden in de Noordzee, synergie gezocht met zandoverschotten uit grootschalige infrastructuurprojecten. Waar praktisch mogelijk en indien in overeenstemming met de kwalitatieve vereisten van de bestemming, wordt dit extern aangeleverd zand gebruikt voor de ophoging van strand of vooroever.

- Zuinig brandstofverbruik:

Bij het uitvoeren van baggerwerken en suppletiewerken, waarbij vaartuigen met belangrijk brandstofverbruik ingezet worden, wordt de CO₂-prestatieladder in de bestekken gebruikt om dit aspect in rekening te brengen bij de aanbesteding.

Waar mogelijk wordt elektrisch baggeren ondersteund: in Blankenberge zijn voorzieningen getroffen om elektrisch baggeren mogelijk te maken met voordeel voor CO₂-uitstoot en lawaaihinder.

- Binnen de kustveiligheid wordt adaptatie meegenomen in het ontwerp om rekening te houden met sterkere randvoorwaarden door zeespiegelstijging. Dit verzekert een duurzame aanpak naar de toekomst toe. Ook wordt kustveiligheid meegenomen in het Vlaams AdaptatieActieplan.

- Daarnaast beschikt Vloot, een entiteit binnen MDK, over het ISO-14001 certificaat. Dit is een internationale norm waarbij op een structurele manier aandacht besteed wordt aan de milieuprestaties van de organisatie en hoe deze prestaties verder te verbeteren. Zo voert Vloot een doorgedreven milieumanagementsysteem om het milieu te beschermen door nadelige effecten te voorkomen of tegen te gaan.

2. Vanuit het departement MOW wordt voorzien in een leidraad overheidsopdrachten die beschikbaar is voor alle ambtenaren die betrokken zijn met het plaatsen en opvolgen van overheidsopdrachten. In deze leidraad wordt een uitdrukkelijk hoofdstuk gewijd aan duurzaam aanbesteden waarbij aandacht wordt besteed aan het juridisch kader en worden een aantal goede praktijken aangeleverd die ter inspiratie kunnen dienen.

Opdat hierover kan worden gerapporteerd wordt in e-delta, de rapporterings- en opvolgingstool voor overheidsopdrachten, gevraagd om aandachtig aan te duiden in welke mate er in het bestek rekening werd gehouden met ecologische en sociale duurzaamheid. Zo wordt wat betreft ecologische duurzaamheid gepolst naar enerzijds het gebruik van productgroepen waarvoor essentiële duurzaamheidscriteria zijn bepaald, of dat anderzijds eventuele andere duurzaamheidscriteria worden toegepast. Ook wordt gevraagd naar het gebruik van een milieucertificatie-systeem in de selectiecriteria.

Wat betreft de sociale duurzaamheid wordt dit opgevolgd door expliciet te vragen of de opdracht voorbehouden is voor sociale werkplaatsen, een deel van de uitvoering van de opdracht voorbehouden is voor programma's voor beschermde arbeiders of het bestek een non-discriminatieclausule, een sociale clausule met het oog op tewerkstelling en opleiding en/of eventueel een ethische clausule bevat. Tot slot wordt

ook gepolst of er een due diligence ('gepaste zorgvuldigheids')-clausule werd opgenomen indien voor de uitvoering van de opdracht natuursteen wordt gebruikt.

Het duurzaamheidsbeleid wordt bij De Lijn uitgewerkt door de afdeling Strategie (1 manager strategie + 6 deskundigen strategie). Bewustmaking en opleiding maken onderdeel uit van dit beleid.

Binnen De Vlaamse Waterweg nv (DVW) zijn hiervoor noch specifieke functies, noch specifieke opleidingen voorzien. Deze taken worden evenwel door een paar medewerkers opgevolgd.

Bij MDK worden momenteel vier personen betrokken bij de werkgroepen (samen 0,3 VTE).

Binnen het Agentschap Wegen en Verkeer (AWV) wordt hier momenteel 0,3 VTE (verspreid over verschillende profielen) aan besteed. Momenteel worden er ad hoc webinars georganiseerd waaraan AWV meewerkt.

Bepaalde overheidsopdrachten bevatten duurzaamheidscriteria die waar mogelijk in de gunningscriteria verwerkt zitten. De opvolging hiervan gebeurt door de leidend ambtenaar en hangt bijgevolg af van het aantal opdrachten die in de markt gezet worden. Specifieke opleidingen worden hiervoor niet voorzien.

Het aspect duurzaamheid zit vervat in de algemene organisatiecultuur. Op deze manier is dit een gedeelde verantwoordelijkheid van elk individu om op een duurzame en doordachte manier om te gaan met overheidsmiddelen waarbij het klimaat en het milieu centraal staan. Deze thema's worden extra toegelicht tijdens interne infosessies.

3. Bij het departement MOW kan dit besproken worden op de WG Overheidsopdrachten.

Aangezien duurzaamheid één van de strategische doelstellingen is van De Lijn geeft het richting en focus bij het nemen van beslissingen. Planningsprocessen op zich zijn niet geïmpacteerd.

Bij DVW gebeurt het meenemen van duurzaamheid in planningsfase momenteel enkel op ad hoc basis.

Bij MDK worden de voornoemde aspecten vanaf de conceptfase meegenomen en worden ook zo mee ingepland. Duurzaamheid is verweven doorheen de volledige organisatie en processen.

Bij AWV is dit momenteel nog niet geformaliseerd als standaardwerkmethodes, maar wordt enkel toegepast in een aantal proefprojecten.

4. Binnen het departement MOW is er een werkgroep omtrent duurzame overheidsopdrachten.

In het kader van duurzaamheid neemt De Lijn uiteraard reeds volgende relevante uitsluitingscriteria op in bestekken:

- Kinderarbeid en andere vormen van mensenhandel;
- Tewerkstellen van illegaal verblijvende onderdanen van derde landen;
- Schending van verplichtingen op het vlak van het milieu-, sociaal en arbeidsrecht;

- Begaan van een ernstige fout (daar kan je ernstige vervuiling bijvoorbeeld onder plaatsen, zeker als daarbij ook nog eens milieurechtelijke bepalingen werden geschonden);
- aanzienlijke of voortdurende tekortkomingen bij de uitvoering van een wezenlijk voorschrift tijdens een eerdere opdracht die geleid hebben tot beëindiging van die opdracht of andere vergelijkbare sancties (kan dus ook slaan op schendingen inzake duurzaamheidsverplichtingen);
- valse verklaringen over de bovenstaande punten of onvermogen om de ondersteunende documenten over te leggen.

In de modeldocumenten die voorzien worden voor het invullen van de administratieve voorwaarden van het bestek wordt een modelclausule aangereikt voor de cf. hierboven vermelde non-discriminatie en due diligence-clausule. Alsook bevatten deze modeldocumenten een aantal voorbeeldomschrijvingen van gunningscriteria waarvan de aanbestedende dienst vrij kiest of en van welke gebruik te maken; een van deze voorbeeldcriteria is 'risicomanagement' (als onderdeel van een in te dienen plan van aanpak) waarbij ook aandacht wordt gevraagd voor milieurisico's in de uitvoering van de opdracht.

Ook bij DVW wordt in specifieke bestekken duurzaamheid, voorbeeld transport over water, opgenomen als gunningscriterium.

Er werden tevens pilootprojecten geselecteerd om transport over het water van grondverzet te stimuleren.

De duurzaamheidscriteria bij MDK worden meegenomen in overheidsopdrachten/in de gunningscriteria. De laatste jaren ligt de focus bij de nieuwbouwprojecten voor schepen ook meer op alternatieve energiebronnen. Dit draagt bij aan een hogere duurzaamheid en een verminderde impact op de omgeving, zoals bijvoorbeeld een elektrische veerboot in de stadskern.

Bij bagger- en suppletiewerken wordt de CO2-prestatieladder al meegenomen in de aanbestedingsprocedure. Voor de overige projecten is het wachten op de uitrol van de nieuwe projectmethodologie.

Een belangrijk aspect van duurzaamheid is de levensduur van de gebouwde constructies. EBS zet hier op in via voorschriften (SB260) en opvolging concepten en ontwerpen. Wanneer de levensduur niet is wat men er mag van verwachten zal men nooit een duurzame constructie hebben.

Voor de proefprojecten bij AWV werden specifieke gunningscriteria opgesteld om op te nemen in de opdrachtdocumenten.

5. In het departement gebeurt dit door werftoezicht. Tijdens de uitvoering wordt ingezet op een kwalitatieve uitvoering in overeenstemming met de voorschriften om de gevraagde levensduur en dus dat aspect van duurzaamheid te bekomen.

Bij DVW zoals aangegeven in bestek.

Bij MDK wordt het milieuaspect bij bestekopmaak bijzonder onderzocht en er worden specifieke milieumaatregelen opgenomen in de specifieke bestekken. Op werfniveau wordt bewaakt of de voorgeschreven maatregelen opgevolgd worden.

Bij AWV gebeurt dit momenteel nog niet, enkel voor de proefprojecten (cf. proefproject Green Public Procurement).

6. In het departement gebeurt dit door werftoezicht. Er worden prioriteiten gesteld naar onderhoud toe. Belangrijk is tijdig en kwalitatief onderhoud.

Bij DVW wordt dit tot op heden nog niet meegenomen. De onderhoudsbudgetten zijn hiertoe te beperkt.

MDK maakt gebruik van milieuvriendelijke onderhoudsproducten voor haar dienstverlening, zowel voor wat de schepen betreft alsook in de gebouwen en aan de wal. Hiervoor wordt voorafgaandelijk een analyse uitgevoerd of de producten voldoen aan bepaalde criteria die zich zowel focussen op duurzaamheid maar evenzo op veiligheid.

Ook op vlak van onderhoud wordt opgevolgd of de milieumaatregelen (o.a. bij baggerwerken) opgevolgd worden.

Binnen de werkgroep die werkt rond duurzaam aanbesteden gebeurt er een benchmark die rekening houdt met (internationale) best practices. De gecertificeerde strategie is gebaseerd op de ISO-14001 richtlijnen die internationaal aanvaard is. Met de toepassing van deze norm engageert men zich voor een continue verbetering van de milieuprestaties met zorg voor de toekomst.

Bij AWV zijn alle proefprojecten en het klimaatplan gebaseerd op internationale ervaringen en kennis.

7. Bij het departement bestaan hiervoor over het algemeen geen overkoepelende bepalingen, deze worden op een *case-by-case* benadering bekeken.

Het Vlaams Plan overheidsopdrachten steunt op Europese regelgeving en de internationale best practices. In het Permanent Forum Overheidsopdrachten van het beleidsdomein MOW, waar de beroepsfederaties zijn vertegenwoordigd, wordt dit bovendien afgestemd in welke mate er nog andere best practices implementeerbaar zijn.

De Lijn is in april 2021 gestart met het in kaart brengen van haar broeikasgasuitstoot. De uiteindelijke strategie zal gebaseerd zijn op het Science Based Target initiatief en GHG Protocol. Deze bieden een wetenschappelijk kader om te bepalen hoe snel en in welke mate De Lijn haar broeikasgasemissies moet reduceren om in overeenstemming te zijn met het klimaatakkoord van Parijs. Dit genormeerd initiatief geeft De Lijn een kader om objectieve en dus geloofwaardige doelstellingen te definiëren, die betrekking hebben op onze gebouwen, infrastructuur, mobiliteit...

De TOTEM-tool werd ontwikkeld bij DVW in een methodologisch kader conform de geldende Europese normen (EN15804, EN 15978, EN 15643-2 en TR 15941).

Levenscyclusanalyse wordt wereldwijd toegepast. De modaliteiten zijn beschreven en gestandaardiseerd in de ISO 14040-normen. Voor de bouwproducten en de gebouwen beschrijven de normen EN15804 en EN15978 meer specifiek de algemene rekenregels om te komen tot een kwalitatieve LCA. Momenteel voldoet de TOTEM-beoordelingsmethode aan de basisprincipes van de oude versie van de norm (EN15804+A1); in de loop van 2021 zal deze worden aangepast aan de eisen van de nieuwe versie van de norm (EN15804+A2).

Op basis van enkele gerichte milieu-indicatoren worden bij MDK bepaalde effecten van de dienstverlening bijgehouden. Dit wordt op enkele strategische overlegmomenten besproken en waar nodig bijgestuurd. Goede praktijken worden indien relevant voor een bredere doelgroep uitgelicht en gecommuniceerd.

Er zijn nog geen globale duurzaamheidseffecten die gemeten worden.

Binnen de contracten met CO2-prestatieladder dient de aannemer aan te tonen dat voldaan wordt aan de doelstellingen. Bij specifieke milieumaatregelen wordt ad-hoc gecommuniceerd bij uitvoering, vb. baggerwerken, hergebruik zand.

8. Binnen het departement wordt dit besproken op de vergaderingen.

Bij MOW via e-delta (zie vraag 2) én in het bijzonder via de kenniscel klimaat van het beleidsdomein MOW.

Momenteel brengt De Lijn haar uitstoot in kaart volgens het GHG Protocol. Dit houdt in dat de volledige keten van de organisatie wordt bekeken (scope 1, 2 en 3), alsook naar de 7 broeikasgassen van het Kyoto-protocol. Resultaten worden gecommuniceerd via website en duurzaamheidsverslag.

Vanuit DVW binnen het lerend netwerk, dat in het kader van de Green Deals, o.a. circulair bouwen en bedrijven en biodiversiteit, werd opgezet, wordt de opgedane kennis actief gedeeld, o.a. met lokale besturen.

Vanuit MDK wordt de ervaring momenteel enkel intern de Vlaamse Overheid gedeeld en niet naar lokale besturen. Aangezien we in een nichedienstverlening opereren, wordt op vlak van duurzaamheid een zeer gerichte aanpak gehanteerd. Hierdoor is er in mindere mate een link met lokale besturen.

Bij AWV werden nog geen KPI's uitgewerkt.

9. Indien het een samenwerking tussen het departement en lokaal bestuur betreft, wordt dit besproken vooraleer het bestek opgemaakt wordt.

De Lijn neemt zich voor om haar duurzaamheidsdoelstellingen mee te nemen in haar relaties met externe partners, leveranciers en lokale besturen.

EBS laat weten dat Lokale besturen gebruik kunnen maken van het voorschrift SB260.